

UNGE STEMME – ELEVESØK PÅ FALSTADSENTERET
YOUNG VOICES – PUPILS VISITING THE FALSTAD CENTRE

Redaksjon/editors: Ragnhild Flatås,
Ingeborg Hjorth, Åshild Karevold og
Marianne Lysne.
Oversettelse/translation: Annika Odland
Layout: Åshild Karevold
Trykk/print: Wennberg trykkeri AS
ISBN: 978-82-92383-21-6
Nr. 7 i Falstadsenterets skriftserie, 2011

Foto s./photo p. 2–3: Steinar Husby.

Historiske foto:
Alle historiske fotografier kommer fra
Trondheim Byarkivs serier: "9. mai
1945 - Falstadangene vender hjem"
og "Frigjøringa i Trondheim". Bildene er
tatt av fotograf Schrøder.

Historic photos:
All historical photographs are from
Trondheim City Archive's series:
"9th of May 1945 - Liberated political
prisoners returns home from Falstad
concentration camp" and "Liberation in
Trondheim". The photos were taken by
photographer Schrøder.

Translation front page: I was here.

FALSTAD SOM LÆRINGSARENA / FALSTAD – A PLACE FOR LEARNING

Hvordan forholder dagens ungdommer seg til historier fra andre verdenskrig? Og på hvilken måte opplever de fortiden som relevant?

Gjennom 10 år har Falstadsenteret søkt å bidra til respekt for menneskeverd og humanitet gjennom opplæring, dokumentasjon og kunnskapsformidling. Etter at senteret ble offisielt åpnet i 2006 har mange tusen studenter, elever og andre deltatt i undervisningsopplegg her. Fokus for undervisningen er krigens fangehistorie og menneskerettigheter.

Den tyske fangeleiren SS Strafgefängenenlager Falstad var en liten brikke i nazistenes leirsystem: her satt norske politiske fanger, motstandsfolk og gisler, hit kom østeuropeiske krigsfanger og sivile tvangsarbeidere og herfra ble jødiske menn fra Trondheim sendt til utryddelsesleiren Auschwitz-Birkenau. Mellom 200 og 300 fanger mistet livet i Falstadskogen en kilometer sør for leirområdet. Stedet bærer historier om frihetsberøvelse, tortur og ydmykelse, men også om samhold, kameratskap og medmenneskelighet.

Undervisningen på Falstad skal formidle og påpeke sammenhenger mellom fortid, nåtid og framtid: Den skal spre kunnskap om Falstad fangeleir og den historiske konteksten. Den skal trekke linjer til dagsaktuelle hendelser og situasjoner. Og den skal øke bevisstheten om at hver enkelt har et ansvar for samfunnets utvikling.

Vårt mål er at elevene selv skal reflektere over det vi snakker om og opplever under besøket på Falstad. Historien blir først relevant for elevene når de gjør den til sin egen, gjennom dialog med andre og gjennom refleksjon.

Våren 2010 besøkte 3039 ungdomsskoleelever Falstadsenteret for å lære om Falstad fangeleir og krigens fangehistorie. Hver elev fikk anledning til å legge igjen et spor etter sitt besøk, og gi uttrykk for sine egne tanker om det de hadde lært. Dette heftet viser et utvalg av disse refleksjonene. Ved å presentere noen av elevarbeidene, ønsker vi å vise fram en viktig side av Falstadsenterets virksomhet.

How do young people of today relate to stories from the Second World War? And in what way do they see the past as relevant?

For 10 years the Falstad Centre has sought to promote respect for human worth and humanity through education, documentation and dissemination of knowledge. After the official opening of the Centre in 2006 thousands of students, pupils and others have participated in education provided by the Centre. The focal points are the prisoner of war history and human rights.

The German prisoner of war camp SS Strafgefängenenlager Falstad was just one of many in the Nazi camp system. Norwegian political prisoners, members from resistance groups and hostages were being held in the camp, as were Eastern European prisoners of war and civilian forced labourers. It was also from this camp that Jewish men from Trondheim were sent to the extermination camp Auschwitz-Birkenau. In the Falstad Forest a kilometre south of the camp area, between 200 and 300 prisoners lost their lives. Falstad is a place with stories of deprivation of liberty, torture and humiliation, but also of solidarity, friendship and compassion.

Through education the Falstad Centre aims to inform and point out connections between the past, the present and the future: The Centre is to disseminate knowledge about the Falstad prisoner of war camp and its historical context. Furthermore, the Centre draws lines to current topics and situations. In addition, the Centre aims to increase the awareness that each and every one of us is responsible for how society develops.

Our goal here at the Falstad Centre is that pupils themselves are given the chance to reflect on the topics we talk about and what they experience during their visit at Falstad. History only becomes relevant for the pupils when they make history their own, through dialogue with others and through reflection.

During spring 2010 3039 pupils in secondary education visited the Falstad Centre to learn about the Falstad camp and the prisoner of war history. Each pupil was given the opportunity to leave a trace after their visit, and express their thoughts about what they had learnt. This booklet contains a selection of these reflections. By presenting some of the texts made by pupils we have wanted to show an important part of the activities of the Falstad Centre.

TENK DEG... / IMAGINE...

Det er mai 1945.
Freden har kommet.
Du er 15 år gammel.
Du står på jernbanestasjonen
i Trondheim.
Her kan du se mennesker
som går av og på toget.
Du ser grupper av frigitte fanger
som kommer til stasjonen.
Du ser tyske soldater på vei
ut av landet.

Tenk deg at du er den
15-åringen som står på stasjonen
i Trondheim i 1945. Du vet ikke
hvordan framtida vil bli.

Hvilket samfunn ville du ønsket
deg, på bakgrunn av det du har
opplevd under krigen?

Hvilke lover skal gjelde?

Hvordan skal samfunnet styres?

Hvilke rettigheter er viktige, og
hvem skal rettighetene gjelde for?

It is May 1945.
Peace has arrived.
You are 15 years old.
You are at Trondheim
railway station.
Here you can see people
getting on and off trains.
You see groups of released
prisoners arriving at the station.
You see German soldiers on
their way out of the country.

Imagine that you are that
15-year-old standing at the station
in Trondheim in 1945. You don't
know what the future holds.

What kind of society would you
want based on what you
experienced in the war?

What laws should apply?

How should society be governed?

What rights are important, and
to whom should they apply?

«Er vi virkelig ferdig med denne grusomheten? Kan vi nå leve i et samfunn der alle kan være seg selv? Et samfunn med likeverd for alle. Ytringsfrihet. Kan vi være sikre på at noe slikt ikke vil skje med oss? (...) Kan vi unge, med bare 15 års erfaring få være med på å bestemme? Kan vi komme med innspill?»

«Have the atrocities truly disappeared? Can we now live in a society where everyone is allowed to be himself or herself? A society with equality for all. Freedom of speech. Can we be sure this doesn't happen to us (...) Can we young people, with only 15 years of experience, have a say? Can we make a contribution?»

1
Man skal ta ansvar for sine egne handlinger og ikke si/gjøre ting man ikke står for senere.

- 2
- Et demokratisk samfunn
 - Ingen rasediskriminering
 - Totalforbud mot vold
 - Forbud mot dødsstraff
 - Regler for behandling av fanger
 - Ikke snik i køen
 - Ikke lov til å stjele

3
LANGE LEVE FREDEN....
Det var jeg tro på!

4
Jeg sto å tenkte på framtiden, ingen fangeleirer, tyske soldater i gatene, mindre frykt & mer glede. Nå kan jeg få den utdanningen ^{men} jeg vil uten frykt for å bli straffet. Jeg gleder meg til å få tilbake mine rettigheter slik at jeg kan være og bli den jeg ønsker.
○ Vil alle få like rettigheter?

5
Alle skal kunne mene det de vil, og samfunnet skal ikke være preget av propaganda og sensur

6
Krigen er over. Hva skjer nå?

- 7
- Jeg ville ha et samfunn med demokrati, ytringsfridhet og menneskerettigheter. Gjenoppbygging av ødeleggelsene og skape noe nytt. Slette fysiske spor, men ikke alle, så etterkommere kan få et inntrykk av krigen.
 - kanskje fokusere på idrett og sport, så folk hadde litt å tenke på annet enn krig.

1 People have to take responsibility for their own actions and not say/do things they can't stand up for later.

2 A democratic society; No racial discrimination; Total prohibition of violence; Prohibition of the death penalty; Rules for how prisoners should be treated; No sneaking in queues; Laws against stealing.

3 Long live peace.... I have faith in it!

4 I thought about the future, no prison camps, no German soldiers in the streets, less fear and more happiness. I can now have that education I want without fear of being punished. I am looking forward to regaining my rights so that I can be and become what I want. Would everyone get the same rights?

5 Everyone should be able to express their own opinions, and society is not going to be characterised by propaganda and censorship. Every-

one should have the right to love who they want regardless of religion and ideology.

6 The war is over. What happens now?

7 I would want (...) to rebuild after the destructions, and to create something new. Remove physical traces, but not all, to ensure that later generations can get an impression of the war. Maybe focus on sports, to take people's thoughts away from the war. (...)

«Endelig. Endelig er krigen over! Tyskland har kapitulert. Nå kan vi leke utendørs på kvelden. Vi kan ha det lyst i stua og spille ludo på lørdagskvelden (...) Endelig kan vi rope ut våre meninger. Jeg kikker meg omkring på den stappfulle stasjonen. Det er mennesker overalt. Løslatte fanger kommer ut fra togene, tyske soldater er på vei tilbake til hjemlandet, mennesker klemmer hverandre av glede, andre jubler. Dette er starten på noe nytt. Et nytt samfunn. Et rettferdig samfunn. Et samfunn styrt av nordmenn. Et samfunn der alle er like mye verdt. Demokrati. Ytringsfrihet. Likestilling. Dette er samfunnet vi alle ønsker!»

«At last. War is over at last! Germany has capitulated. We can now play outdoors in the evenings. We can leave the lights on in the living-room and play Ludo on Saturday evenings (...) We can finally shout our opinions out loud. I am looking around me on the packed railway station. There are people everywhere. Released prisoners coming out of the trains, German soldiers on their way back to their country, people hugging each other from happiness, other people shouting from joy. This is the start of something new. A new society. A just society. A society ruled by Norwegians. A society where everyone has equal value. Democracy. Freedom of speech. Equal opportunities. This is the society we all want!»

«Ansiktene som titter ut av hvert eneste vindu på toget forteller hver sin historie. Alle har i dag fått en følelse av håp, men likevel... Når jeg sitter her kan jeg likevel ikke, selv om jeg prøver, overse de dype sporene krigen har satt i hvert eneste trekk i hvert eneste ansikt. Så forfalne de ser ut. Men sammen skal vi bygge opp igjen Norge. Noen vil nok prøve å glemme, men det er verken nødvendig eller mulig.»

«Jeg står på jernbanestasjonen og ser alle de fangene som kommer av toget (...) Flere stråler av glede, mens andre er stille med et hull i sjelen og sorg i øynene. Noen ser framtiden foran seg, mens andre fortsatt lever i fortiden. De minnene vil aldri dø. Alle håper på frihet og regler som gjelder for alle. Håper på at Norge aldri blir slik igjen. Håper på rettigheter for hele folket. (...)»

«The faces that look out of every window of the train each has a story to tell. Today everyone has a feeling of hope, but still... When I sit here I cannot, even if I try, ignore how deeply the war has left traces in every feature of every face. How worn out they look. But together we shall rebuild Norway. Some people will try to forget, but that is neither possible nor necessary.»

«I am standing at the railway station looking at all the prisoners getting off the train (...) Many of them beam with happiness, others are silent with a hole in their soul and sorrow in their eyes. Some see their future, others still live in the past. The memories will never die. Everyone hopes for freedom and rules that apply to everyone. Hoping that Norway will never be like that again. Hoping for rights that apply to everyone in the country.»

9
Jeg tenker på at jeg vil møte
min familie. Jeg vil ha en konge.
Jeg tror samfunnet blir perfekt!

11
det var mye å ta hevn på, og da
må man ha selvkontroll.

13
Falstad sentrum
2010

12
I framtiden håper jeg på at ingen
lenger kan oppleve noe som kan ligne
på de forferdelige tingene som har
skjedde under denne krigen.
Ingen fortjente det, og ingen vil noen sinne
gjøre det.

14
Kardemomme loven burde
gjelde. 😊

15
vi skal ha et rettferdig og fredfullt samfunn, at enhver
skal ha retten til å gjøre livet sitt bra.

10
1. Anarki
2.

16
▶ Rettferdighet og likestilling, en verden uten
Terror.
▶ Gyldige fengselsdom, ingen tortur.
Demokrati Frihet

17
Rettigheter: Rett til privatliv
Rett til uttryksfrihet
Rett til å gå på skole og
få en jobb.
Rett til å ha en egen bolig
og få næring.

18
*klasseløst samfunn !!!

19
krig, boom og krasj
Hitler er en bæsj

9 I am thinking that I want to meet my family. I want a king.
I think society will be excellent!

10 1. Anarchy 2.

11 There is a lot to avenge, and this requires
self-control.

12 In the future I hope that no one will have to go through
anything similar to those terrible things that happened dur-
ing the war. No one deserved it, and no one ever will.

13 The Falstad Centre 2010

14 The law should be as stated in a children's book: As
long as people are kind and don't bother others they are
allowed to do whatever they choose :-)

15 we are going to have a just and peaceful society,
that anyone is to have the right to make something of their
lives.

16 Justice and equality, a world without terror. Valid pris-
on sentences, no torture. Democracy. Freedom.

17 Rights: The right to privacy; The right to freedom of
speech; The right to go to school and have a job; The right
to have a place to live and get food.

18 A classless society!!!

19 War boom crash Hitler is trash

- Denne 15-åringen ønsker en fremtid med fred og frihet.

21

Alle skal ha rett til å elske den de vil, på tvers av religion og ideologi.

22

20 This 15-year-old wants a future filled with peace and freedom

21 Everyone should have the right to love who they want regardless of religion and ideology.

22

Her jeg står ved togene på stasjonen og ser utover menneskene, er det tydelig at krigen har satt sine spor. En gjeng tyske soldater står og venter på toget til Oslo. Alle som passerer de sender dem stygge blikk, fylt med hat og avsky. Men slik er det ikke med meg. Under okkupasjons- tiden har jeg hatt god tid til å tenke. Det er ikke sikkert at alle soldatene som kom til Norge kom hit frivillig. Tenk på hvordan de hadde det når de ble revet fra familiene sine, for å slåss for noe de kanskje ikke står for engang. Jeg ønsker et samfunn uten vold og hat. Uten hevn og med mot til å si ifra når noe er galt.

«Jeg ser på togtavlen og grubler over hvor jeg skal dra. Jeg prøver å legge minnene fra fortidens grusomheter på hylla og fokusere på framtiden. Det kan bare gå oppover nå.»

«I am looking at the train departure and arrival boards and pondering on where I should go. I try to put the memories of past atrocities behind me and focus on the future. It can only get better now.»

22 As I stand here by the trains at the station and look around me, it is obvious that the war has made its mark on people. A group of German soldiers are standing there waiting for the train for Oslo. All those who walk past them give them ugly looks, filled with hatred and disgust. But that's not how I feel. During the occupation I have had ample time to think. It's not at all certain that all the soldiers came to Norway of their own free will. Think about how they must have felt when they were torn away from their

families, to fight for something they may not even have stood for themselves. I want a society without violence and hatred. Without revenge and with courage to speak out when something is wrong.

23 Peace, me.

«Likestilling er også viktig. Jeg håper at kvinner snart får like rettigheter som menn.»

«Jeg håper samfunnet bygger opp et forsvar fra fortidenes smerte.»

«Endelig kunne jeg føle meg som et menneske igjen. Fri. Fri til å endre verden. Og til å tro på noe eget.»

«Nazistene skulle blitt nektet adgang til landet, de hører ikke hjemme her, ikke etter alt de har gjort. Er du blond får du leve, er du mørk er døden neste stopp: slik skal det ikke være. Alle skal behandles likt, uansett utseende og hudfarge. Jødene har ikke gjort dem vondt. De bare er, og hates på grunn av det.»

«Jeg håper at alle land en gang vil være styrt av et demokratisk styre, slik at en person ikke sitter med all makt, slik at vi «har opplevd de siste 5 årene aldri vil skje igjen.»

«Jeg vil ha fred. Jeg vil at alle skal ha like rettigheter uansett hvem de er eller hvor de kommer fra. Hva er det egentlig jeg kan gjøre? En femtenåring uten noen makt eller innflytelse på de som bestemmer. Ingen kommer til å høre på hva jeg synes.»

«Jeg kikket kjapt bort på de tyske soldatene som prøvde å snike seg ut av landet. Jeg satt igjen med en undrende følelse. Hvordan kan de ha en så stor forakt for liv? Hva tenkte de på?»

«Rettighetene for skolegang er viktig for at alle skal inkluderes i og forme samfunnet vårt.»

«The right to go to school is important in order to include everyone and make it possible for all to participate in shaping our society.»

«Equality is important too. I hope that women soon will have the same rights as men.»

«I hope society puts up a defence through the pain of the past.»

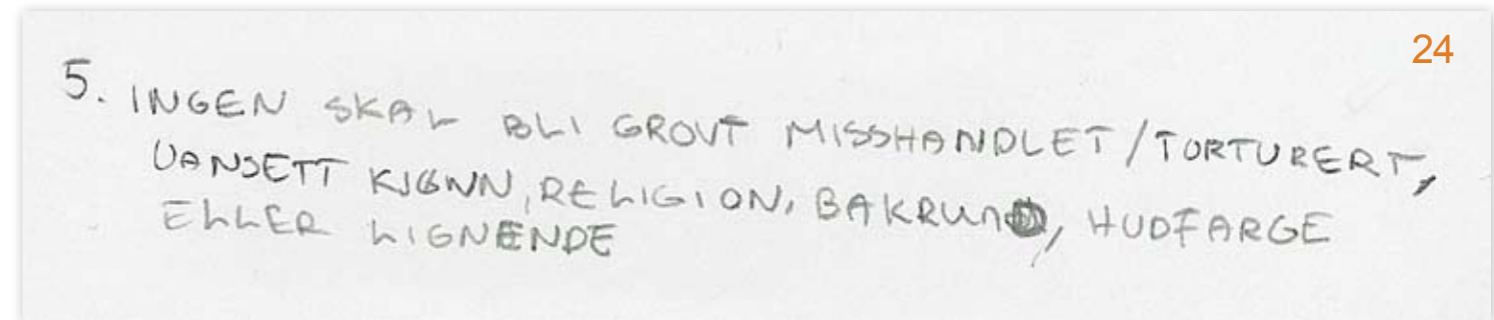
«I could finally feel like a human being again. Free. Free to change the world. And to believe in independence.»

«The Nazis should have been forbidden to enter the country, they don't belong here, not after what they have done. If you are blond, you get to live, if you are dark next stop is death: it shouldn't be like that. Everyone should be treated with equal respect, irrespective of looks and skin colour. The Jews had not done them any harm. They just exist, and for this reason they were hated.»

«I hope that all countries will some day be ruled by democratic governments, so that one person doesn't have all the power, so that what we experienced in the last 5 years will never happen again.»

«I want peace. I want everyone to have the same rights no matter who they are or where they come from. But what can I do? A fifteen-year-old without any power or influence on the decision-makers. No one is going to listen to what I think.»

«I glanced quickly in the direction of the German soldiers trying to sneak out of the country. I had a question in my mind. How could they despise human life so much? What were they thinking?»

24 No one is to be treated cruelly/tortured, regardless of gender, religion, background, skin colour and so on

25

Jeg ønsker retten til å si hva jeg
mener
Jeg ønsker retten til å tenke hva jeg
vil
Jeg kan fortsatt se hatet brenne som
ild
Men kan jeg ikke få retten til å
overvinne det?

26

▶ GJENOPPBYGGING AV BYER.
BISTAND TIL TRENGENDE.
STRAFF FOR KRIGSFORBRYTERE.
FORBEDRE FORSVARET, FOREBYGGE KRIG.
YTTRINGSFRIHET

25: [Poem] /To say what I think is
what I would like /To think what I like
is also a right/ The fire of hatred is still
burning bright/May hatred's defeat be
my final right

26: To rebuild towns and cities. Help
for the needy. Punishment for war
criminals. Improve defence, prevent
war. Freedom of expression.

«Jeg tenkte på hva vi kunne gjøre for å få ting bedre. Hvem skulle styre landet vårt nå som tyskerne var ute av Norge? Jeg tenkte fred og samarbeid mellom alle land. Da håpet jeg Norge gikk tilbake til demokrati, hvor alle hadde rett til å stemme og utfolde seg.»

«Alle har rett til å bli hørt, sett, respektert og verdsatt. Det skal gjelde for alle.»

«Fangeleirer og andre krigsminner skal bevares, for at senere generasjoner skal lære.»

«I et samfunn som jeg skal leve og lære å elske, så ønsker jeg et demokrati som respekterer og beskytter oss.»

«Alle mennesker er like mye verd. Det synes jeg er den viktigste rettigheten :)»

«I thought about what we could do to make things better. Who should rule the country now that the Germans are leaving it? I thought about peace and cooperation between all countries. Then I hoped that Norway would return to democracy, where everyone would have the right to vote and to develop.»

«Everyone has a right to be heard, seen, respected and valued. These rights are universal.»

«Prison camps and other war memorials must be preserved so that later generations can learn.»

«In a society where I shall live and learn to love, I want a democracy that respects and protects us.»

«Everyone is of equal value. That's what I think is the most important right :)»

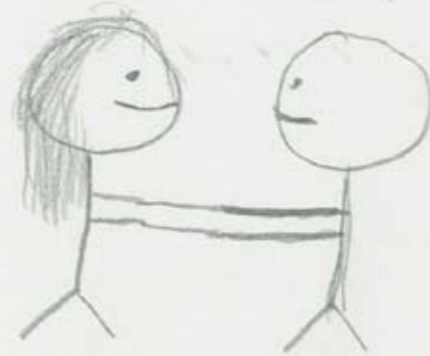
«Jeg står her bare og smiler. Krigen er over og alle er frie. Nå har jeg lyst til å skaffe meg jobb a få et stabilt og trygt liv.»

«I am standing here, smiling. The war is over and we are all free. I now want to get a job and have a stable and safe life.»

Black white

(Jode) Russian

Vi er alle mennesker!

We are all in this together

«Vi ønsker et ikke-rasistisk samfunn der alle er like mye verdt og skal ha like muligheter. Samfunnet bør være bygd opp av ulike minoritetsgrupper som går godt sammen med hverandre. Våpen og krig bør være ukjente begrep og samfunnet bør være basert på de unges framtid og muligheter. Gamle bør få hjelp når de ikke klarer seg selv og alle bør få et godt betalt arbeid.»

«We want a society without racism, where everyone is of equal value and is given equal opportunities. Society should be built by different minority groups who work well together. Weapons and war should be unknown concepts and society should be based on the future and the opportunities for young people. Old people should get help when they can't cope on their own anymore and everyone should get well-paid work.»

27 We are all human beings!
We are all in this together

«Jeg kjenner ukene, månedene, årene. Hvor mye jeg har lidd, hvor mye jeg har drømt om denne dagen, dagen da alle skulle feire, juble. Jeg klarer ikke helt å glede meg, mitt sinne er større enn gleden. Jeg står alene mot framtiden. Hva vil den bringe for meg? For alle? Vi må ikke gjøre den samme feilen som vi en gang gjorde. Hevnen må ikke hevnes.

(...)Jeg har drømt om et samfunn der alle er velkomne, alle blir inkludert.

(...) Det er en lang vei å gå. En lang reise til Freden. Vi skal reise oss, verden skal reise seg sammen. 1, 2 nummer 3 skal ikke komme. Det er min drøm.»

«I can feel the weeks, the months, the years. How much I have suffered, how much I have dreamt of this day, the day when everyone would celebrate. I can't quite manage to rejoice, my anger exceeds my joy. I stand alone facing the future. What will it bring me? Bring all of us? We must not make the same mistake we once did. The revenge must not be avenged.

(...)I have dreamt of a society where everyone is welcome, everyone is included.

(...)It's a long way to go. A long journey towards Peace. We shall rise, the world shall rise together. 1, 2 number 3 must not come. That is my dream.»

TAKK / THANKS

Takk de 3039 ungdomsskoleelevene fra følgende skoler som besøkte Falstadsenteret våren 2010:

Thanks to all the 3039 pupils from the following schools, that visited the Falstad Centre during the spring 2010:

Fagerhaug kristne skole
Charlottenlund ungdomsskole
Sjetne skole
Rosten skole
Rosenborg skole
Vårtun skole
Namsos ungdomsskole
Flatåsen skole
Markaplassen skole
Huseby skole
Hoeggen skole
Lade skole
Tonstad skole
Blussuvoll skole
Stabbursmoen skole
Lianvatnet skole
Snåsa skole
Selsbakk skole
Verdalsøra ungdomsskole
Ugla skole
Egge ungdomsskole
Meråker skole
Grane barne- og ungdomsskole
Åsheim ungdomsskole
Sverresborg skole
Spongdal skole
Sunnland skole

«Under krigen har jeg sett alle mulige menneskerettigheter bli brutt, levd under konstant frykt for mitt eget og de rundt meg sine liv. Dette må aldri skje igjen. Verden har jo sett hva intoleranse kan føre til. Folk må lære om hverandre (...) Jeg har det viktigste nå. Jeg har håp.»

«During the war I have seen all kinds of human rights being violated, and lived under constant fear for my own life and the life of those around me. This must never happen again. The world has seen what intolerance can lead to. People must learn about each other (...) I have now what matters most. I have hope.»

